Спеціалізованій разовій вченій раді у Київському національному університеті будівництва і архітектури

ВІДГУК
офіційного опонента
ГНАТЮК ЛІЛІЇ РОМАНІВНИ на дисертацію **ЧАН ПЕНА**
«ТРАНСФОРМАЦІЯ ЕЛЕМЕНТІВ КИТАЙСЬКОЇ АРХІТЕКТУРИ В ЄВРОПЕЙСЬКІЙ АРХІТЕКТУРІ XVIII - ПОЧАТКУ XX СТОЛІТЬ»,
представлену на здобуття наукового ступеня
доктора філософії
за спеціальністю
191 – Архітектура та містобудування
Архітектура

Актуальність теми дисертації.

Тема представленої роботи та її зміст в цілому відповідають вимогам і паспорту спеціальності 191 «Архітектура та містобудування». Тема дисертаційного дослідження є актуальною і сприяє формуванню комплексного підходу до вивчення, дослідження, охорони та реставрації об'єктів стилю «шинуазрі» в Європі та в Україні, поглиблює знання про традиційну китайську архітектуру малих форм, її специфічні особливості і дозволяє простежити модифікацію цих форм на європейських теренах.

Опрацювання потужної джерельної бази дало можливість пошукувачу виявити коло недосліджених і малодосліджених питань.

Аналіз джерельної бази дозволив виявити коло невирішених питань:

1) в більшості джерел присутній опис характерних типів китайських павільйонів і європейських павільйонів стилю «шинуазрі», однак не проведено порівняльний аналіз типів павільйонів;

2) не виявлено загальні і регіональні особливості традиційних китайських павільйонів та ступінь їх трансформації в межах стилю «шинуазрі»;

3) недостатньо визначено, які саме чинники (природно-кліматичні умови, конструктивні схеми) сприяли появі характерних форм дахів, які стали «візитівкою» китайської архітектури поза межами Китаю;

4) не сформульовано ознаки національної самобутності в архітектурі традиційних китайських павільйонів на рівні планування, композиційної побудови, форм елементів, декору та поліхромії;

5) не аргументовано шляхом порівняння, як відбулось спрощення елементів китайських павільйонів в павільйонах стилю «шинуазрі».

На основі проведеного аналізу джерельної бази автор довів необхідність проведення дослідження, яке б порівняло явище стилю «шинуазрі» з автентичною культурою Китаю, взявши для розгляду один аспект архітектури, а саме малі архітектурні форми – павільйони, аргументуючи це тим, що в багатьох випадках об'єкти стилю «шинуазрі» також були малими архітектурними формами. Це дослідження відповідає урядовій лінії Китаю щодо відродження національних культурних традицій і популяризації їх в світі.

Науковий апарат роботи має всі необхідні складники: об'єкт, предмет, мету дисертаційного дослідження, завдання, методи; визначені наукова новизна та практичне значення; інформацію про наукове стажування за темою дисертації.

Наукова новизна одержаних результатів.

Оцінюючи найважливіші здобутки дисертаційного дослідження, варто вказати на наступні результати, що мають вагому наукову новизну.

Вперше проведено порівняльний аналіз типів історичних павільйонів Китаю та павільйонів стилю «шинуазрі» і виявлено загальні і регіональні особливості традиційних китайських павільйонів та ступінь їх трансформації в межах стилю «шинуазрі».

Удосконалено визначення ознак національної самобутності в архітектурі традиційних китайських павільйонів на рівні планування, композиційної побудови, форм елементів, декору, поліхромії, методичні підходи в дослідженні традиційних китайських павільйонів та їх впливу на європейські павільйони

стилю «шинуазрі» з урахуванням чинників впливу і залученням методики системно-структурного аналізу.

Отримало подальший розвиток дослідження впливу природно-кліматичних умов та конструктивних схем на появу характерних форм дахів китайських павільйонів та визначення шляхів спрощення елементів китайських павільйонів в павільйонах стилю «шинуазрі» і в сучасній садово-парковій архітектурі поза межами Китаю.

Розвинуто ще один можливий напрям досліджень – порівняння композиційних і планувальних прийомів китайських павільйонів і європейських альтанок, павільйонів і будівель XVIII-XIX ст. «в китайському стилі» з метою аргументації, як саме відбувалась модифікація і трансформація окремих форм в стилі шинуазрі.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Детальне ознайомлення з текстом дисертації Чан Пена дозволяє стверджувати, що підхід дисертанта до обраної тематики наукового дослідження є об'єктивним і достатньо аргументованим. Основні наукові положення, висновки та практичні результати, які викладені в дисертації Чан Пена та винесено на захист, обґрунтовані належним чином. для вирішення поставлених задач використано: метод історичного аналізу, метод порівняльного аналізу, графо-аналітичний метод, іконографічний метод і метод системно-структурного аналізу. Для дослідження залучалась архівна джерельна база і матеріали виконаних автором натурних досліджень історичних павільйонів Китаю і Європи.

Оцінка змісту та завершеності дисертації.

Дисертаційна робота Чан Пена на тему «Трансформація елементів китайської архітектури в європейській архітектурі XVIII - початку XX століть» містить усі необхідні структурні частини. Дисертація складається з анотацій (21 стор.), зі словника спеціальних термінів (3 стор.), вступу, чотирьох розділів з висновками до них, загальних висновків та додатків. Загальний обсяг роботи з

анотаціями – 270 сторінок, з них 149 сторінок основного тексту, 48 ілюстрацій, сторінка списку використаних джерел (131 найменування), додатки на 20 сторінках.

У вступі сформульовано актуальність теми дослідження, мету і задачі дослідження, окреслено об'єкт і предмет дослідження, хронологічні і територіальні межі, наукову новизну, виявлено теоретичне і практичне значення роботи, апробацію результатів дослідження, публікації здобувача.

В першому розділі **«Стан та проблеми дослідження впливів китайської архітектури на європейську архітектуру»** проаналізовано джерельну базу з представленої теми, вплив історичних, природно-кліматичних та культурологічних чинників на появу і розвиток малих форм на теренах Китаю – павільйонів, а також висвітлено причини появи стилю «шинуазрі» в Європі і специфіку його прояву в різних галузях мистецтва і в побуті.

Простежено процес перетворення павільйону на високоадаптивну будівлю шляхом урізноманітнення функцій, а відтак модифікації образного рішення. Водночас при цьому залишився основний принцип вторинності павільйону до оточуючої його природи. Архітектор ніколи не видозмінював природне оточення, навмисно підкреслюючи втручання людини, навпаки, він лише непомітно удосконалював природне середовище, в тому числі і засобами архітектури малих форм. Не-тотожність китайського павільйону до європейського павільйону в стилі «шинуазрі» заключається в глибинному філософсько-релігійному підґрунті китайського павільйону і звичайному прагненні до екзотики, архітектури як елементу розваги в павільйонах стилю шинуазрі. Виявлено етапи захоплення Європою східними впливами і специфіку цих впливів на кожному періоді. На основі аналізу джерельної бази виявлено коло недосліджених питань, які планується розглянути в дисертації.

В другому розділі **«Основи методології дослідження стильових характеристик традиційної китайської архітектури»** описана розроблена методологія, визначено можливості застосування системного підходу в дослідженні китайських павільйонів і описано порядок дослідження китайських

павільйонів і павільйонів стилю «шинуазрі» на основі методу системно-структурного аналізу, висвітлено принципи і методи збереження і реставрації китайських павільйонів в світлі державної політики та міжнародних пам'яткоохоронних документів.

Поряд з традиційними науковими методами запропоновано застосувати в якості основного метод системно-структурного аналізу для того, аби проаналізувати павільйони в оточуючому середовищі, принципи побудови композиції, розпланування, морфологію характерних форм, конструктивні схеми, декор і поліхромію. Також піднято питання охорони історичних садів і павільйонів в руслі міжнародних і державних пам'яткоохоронних документів.

В третьому розділі «**Містобудівні, об'ємно-планувальні та художньо-образні особливості китайських павільйонів**» визначено основні принципи та характерні прийоми розміщення павільйонів відповідно їх функціонального призначення, виявлено і систематизовано типи планів, специфіку побудови об'ємно-просторової композиції, характерні елементи та конструкції павільйонів, їх декоративне оздоблення та колористичне вирішення. Цей розділ фактично є основним, оскільки в ньому доведено, як за допомогою вибраної методології, базуючись на джерельній базі і матеріалах авторських досліджень можна системно відобразити основні принципи проєктування і будівництва китайських павільйонів, що дає змогу порівняти їх в розділі чотири з павільйонами в стилі шинуазрі.

Виявлено канонічні основи китайського ландшафтного дизайну, які передбачали підпорядкованість соціальній ієрархії при одночасному збереженні основних канонічних прийомів. Виділено такі принципи китайського саду: сад як втілення ідеального гармонійного світу з домінуванням природи і вторинністю архітектури; відсутність далеких перспектив і розподіл ділянки на кілька відокремлених пейзажних картин; спільність образних прийомів ландшафтного дизайну і живопису; прийом зменшеної копії реального пейзажу; поетичність і відповідність оточенню малих архітектурних форм – павільйонів в назві і образі, наявність головної осі північ-південь з орієнтацією головних

приміщень на південь. Охарактеризовано традиційний перелік прийомів ландшафтного дизайну китайського саду – «шан-шуй», «одне озеро-три гори», «запозичення пейзажу», «сад в саду», «пейзаж як картина в рамі», «розділення пейзажу» і визначено, що головними складовими саду були водні масиви і гори – штучно створені чи природні. Серед садів були розраховані на огляд в процесі руху (більші за розмірами сади) і розраховані на огляд з однієї точки, наприклад з павільйону(невеликі сади).

Систематизовано пропорційну та метро-ритмічну побудову павільйонів різних регіонів, типи силуетів і дахів як найбільш «знакового» елементу. Детально проаналізовано принцип роботи конструкції доу-гун, специфіку декоративного оздоблення і поліхромію. Скульптурне оздоблення використовувалося зрідка, його замінювали композиції з каменю і малі архітектурні форми – павільйони.

В четвертому розділі **«Прояв стилізованих форм китайських павільйонів в стилі «шинуазрі»** визначено специфіку містобудівного розташування павільйонів, їх образ, планування, морфологію форм, декор та колористичне вирішення.

Визначено, що на відміну від китайських павільйонів, які були зведені для різних верств населення, павільйони стилю шинуазрі стали ознакою аристократизму і навіть тоді, коли європейські архітектори прагнули втілити окремі ознаки китайського саду, вони підходили до проєктування з позицій європейця, і це призводило до хибного враження про китайську культуру взагалі.

Відсутність тотожності китайського і європейського саду та парку з павільйонами доведена на рівні розпланування, окремого об'єкту і його елементу. Виявлено дві групи європейських павільйонів стилю шинуазрі: павільйони, які надають хибне уявлення про китайські архітектурні традиції («Китайський павільйон» в Сан-Сусі, палац Пілніцбург, «Китайська альтанка» в Олександрії) та павільйони, які представляють спрощену версію китайських архітектурних традицій («Пагода Дракона» в Сан-Сусі, «Китайський

павільйон» в палаці Пілніц, «Китайський павільйон» в Царському селі, «Китайська альтанка» в парку Софіївка).

Загальні висновки відповідають темі, меті та поставленим завданням і відображають основні результати дисертаційного дослідження.

Значення одержаних результатів для науки й практики та рекомендації щодо їх можливого використання

Результати дисертаційного дослідження можуть бути використані:

– в ландшафтному дизайні – для збереження історичних павільйонів в природному середовищі і використанні традиційних китайських форм в сучасних садово-паркових спорудах;

– у пам'яткоохоронних установах – для розробки комплексних програм збереження китайських павільйонів та павільйонів стилю «шинуазрі» і включення їх до світових пам'яткоохоронних програм;

– у наукових установах: для уточнення інформації про історичні китайські павільйони, для визначення ознак національної та регіональної своєрідності павільйонів різних регіонів Китаю і розуміння шляхів трансформації китайських форм при перенесенні на терени Західної Європи і Російської імперії;

– в учбовому процесі: для навчання студентів-дизайнерів, архітекторів, мистецтвознавців, істориків.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях

Дисертантом особисто виявлено і аргументовано, як під впливом природно-кліматичних умов, історичних чинників, автентичних конструктивних схем поступово протягом тисячоліть сформувались різноманітні типи павільйонів досить широких функцій, які з часом сприяли появі в країнах Європи своєрідного модифікованого китайського на пряму в європейській спрощеній інтерпретації – стилю «шинуазрі».

Результати досліджень, які викладені в дисертації, були представлені на 12 наукових конференціях, з них 9 – міжнародні, 3 – загальноукраїнські.

Результати дисертації були опубліковані в 18 наукових працях: в фахових наукових виданнях1 стаття одноосібна, 4 в співавторстві в іноземних фахових виданнях, які входять до наукометричної бази SCOPUS, 3 статті в інших збірниках, з них 1 в співавторстві, 10 тез наукових доповідей.

Кількість публікацій в фахових виданнях та доповідей на наукових конференціях свідчить про достатньо повну апробацію роботи. Список публікацій за темою дослідження вказує на повне викладення положень роботи у визначених ДАК МОН України наукових виданнях. Внесок автора у підготовку публікацій, відображених у авторефераті, є визначальним.

Дискусійні положення та зауваження.

З часу фахового семінару значна кількість висловлених присутніми зауважень була врахована дисертантом, тому кількість зауважень не є великою. Загалом, позитивно оцінюючи здобутки дисертанта, вважаємо за необхідне зазначити наступні дискусійні положення та зауваження до поданої дисертаційної роботи:

1. Оскільки об'єктом дослідження є елементи китайської архітектури і європейська архітектура XVIII-початку XX століть, а предметом дослідження є трансформація елементів китайської архітектури в європейській архітектурі XVIII-початку XX століть, хотілося б так само детально, з обмірними кресленнями представити і європейські об'єкти, як автор представив китайські малі павільйони.

2. Занадто перевантажений історичними відомостями підрозділ 1.3, тим більше, що основним об'єктом дослідження є павільйони стилю «шинуазрі», а китайські павільйони взято як еталон тотожності для порівняння.

3. Відчувається певний дисонанс між текстовими частинами, які стосуються китайських павільйонів і які стосуються європейських павільйонів стилю «шинуазрі»: китайська архітектура проаналізована всебічно і глибоко, а європейська архітектура – більш поверхнево.

4. Занадто багато уваги в розділі 3 приділено історії давніх китайських садів та описам окремих павільйонів (с.103,104,109-121), це доводить,що цей

аспект близький автору і він д обре орієнтується в архітектурі своєї країни, однак це дещо відволікає від основного об'єкту і предмету дослідження, оскільки європейські павільйони описані більш схематично.

5. У графічній частині теж більш повно представлені китайські павільйони, що помітно у порівнянні кількості ілюстрацій китайських і європейських павільйонів. Безумовно, акварелі автора надають роботі автентичного китайського характеру, але така кількість акварелей замість креслень і схем є незвичною для жанру дисертації, хоча й припустимою.

6. Загальні висновки виглядали б більш глобальними, якби автор присвятив один висновок власним пропозиціям із збереження та реставрації павільйонів стилю «шинуазрі». Можливо, в розділі 4 варто було ввести окремий останній підрозділ, присвячений саме авторським пропозиціям із збереження та реставрації павільйонів стилю «шинуазрі».

Загальні висновки й оцінка дисертації.

Зазначені зауваження не знижують загальної цінності роботи та принципово не впливають на загальну оцінку дисертаційної роботи, яка в цілому є однозначно позитивною. Загалом, дисертація Чан Пена є завершеною науковою працею та повністю відповідає спеціальності 191 – «Архітектура та містобудування. Архітектура».

Автор зміг продемонструвати вміння логічно вибудовувати наукову аргументацію, узагальнювати отримані результати і формулювати важливі наукові висновки стосовно особливостей вирішення актуальної науково-практичної задачі – трансформації елементів китайської архітектури в європейській архітектурі XVIII - початку XX століть і створити наукову базу для здійснення пам'яткоохоронних і реставраційних заходів, поглибити знання про специфіку стилю «шинуазрі» у порівнянні з традиційною китайською архітектурою.

Автор Чан Пен показав себе як сформованого науковця, який довів свою здатність фахово і на належному сучасному рівні вирішувати науково-практичні задачі.

За актуальністю розглянутих завдань, науковим рівнем і практичною цінністю отриманих результатів дисертація «ТРАНСФОРМАЦІЯ ЕЛЕМЕНТІВ КИТАЙСЬКОЇ АРХІТЕКТУРИ В ЄВРОПЕЙСЬКІЙ АРХІТЕКТУРІ XVIII – ПОЧАТКУ XX СТОЛІТЬ» є завершеною, самостійно виконаною роботою, яка відповідає вимогам п. 11 та п. 14 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вчених звань ДАК Міністерства освіти і науки України, та іншим нормативним вимогам, які висуваються до дисертацій докторів філософії, а її автор ЧАН ПЕН заслуговує на присудження йому наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 191 – «Архітектура та містобудування. Архітектура».

Офіційний опонент:

Кандидат архітектури, доцент
кафедри дизайну інтер'єру
Факультету архітектури,
будівництва та дизайну
Національного авіаційного
університету Л.Р.Гнатюк

Підпис Л.Р. Гнатюк
засвідчую
Вчений секретар
Національного авіаційного університету
О.М. Легенький